

Проведений аналіз свідчить, що у трагедіях Софокла «Антигона» та «Цар Едип» серед еліптованих нефінітних форм переважають інфінітиви, вжиті у функції додатка або логічного предиката конструкції *Accusativus cum infinitivo*. При цьому, при еліпсисі інфінітива у функції додатка зміщення логічного акценту відбувається на присудки головних або підрядних речень, у функції підмета – на прямий додаток. Пропуск логічного присудка конструкції *Accusativus cum infinitivo* супроводжується зсувом наголосу здебільшого на прямі додатки. Тобто, засобами компенсації еліпсису інфінітива як мінімальної синтаксичної одиниці виступають інші мінімальні синтаксичні одиниці. На семантико-синтаксичному рівні переважають об'єктні відношення. Зафіксовано також випадки пропуску дієприкметників. Внаслідок редукції атрибутивних дієприкметників увиразнюються прямі додатки та неузгоджені означення, а обставинних – обставини. Так, засобами компенсації дієприкметника як мінімальної синтаксичної одиниці виступають синтаксичні одиниці-конструкції, виражені різноструктурними словосполученнями. Серед семантико-синтаксичних відношень представлені атрибутивні та адвербіальні відношення.

Найчастіше еліпсис відбувається у висловлюваннях Антигони, Едипа та Креонта, завдяки чому увиразнюються найважливіші деталі повідомлення та відображають ставлення мовця до його змісту. Внутрішні переживання героїв є головним фактором еліпсису та смислового перезавантаження інформації у ситуативному діалогічному мовленні досліджуваних трагедій.

Література:

1. Байдак Л. І. Еліпсис як реалізація категорії «компресії» на синтаксичному рівні [Електронний ресурс] / Л. Байдак – http://www.rusnauka.com/2_SND_2007/Philologia/19157.doc.htm
2. Богатко В. В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Укр. мова» / В. В. Богатко. – К., 2005.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник / І. Р. Вихованець. – К., Либідь, 1993. – 368 с.
4. Вихованець І. Р. Типи синтаксичних одиниць / І. Р. Вихованець // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. – № 6. – К. : Прайм-М, 2002. – С. 70–76.
5. Гнатишак М. Ю. Іменники та займенники як засоби компенсації еліпсису дієслова-зв'язки у тексті трагедії Софокла «Антигона» / М. Ю. Гнатишак // Іноземна філологія. – Випуск 125. – Львів, 2013. – С. 199–204.
6. Гнатишак М. Ю. Прилагательные как средство компенсации эллипсиса глагола-связки в тексте трагедии Софокла «Антигона» / М. Ю. Гнатишак // Сборник научных трудов XIII Международной научно-практической конференции «Лингвистические и культурологические традиции и инновации». – Томск, 2013. – С. 22–29.
7. Гнатишак М. Ю. Эллипсис простого глагольного сказуемого и средства его компенсации в текстах трагедий Софокла «Антигона» и «Царь Эдип» / М. Ю. Гнатишак // Научный журнал «Новый университет» № 08–09 (41–42). – Йошкар-Ола, 2014. – С. 10–17.
8. Дюндик В. П. Компрессия придаточных предложений в современном английском языке: автореф. дис. канд. Филол. Наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / В. П. Дюндик. – М., 1971. – 15 с.
9. Кюгерян А. Г. Лексическая модальность десубстантивированных элементов диалогического текста французской разговорной речи / А. Г. Кюгерян // Сборник научных трудов. Вып. 296. Функционально-семантические категории текста (романистика). – М., 1987. – С. 82–99.
10. Сковородников А. Эллипсис как стилистическое явление современного русского литературного языка (Пособие для спецкурса) / А. Сковородников. – Красноярск, 1978. – 95 с.
11. Славянская М. Н. Учебник древнегреческого языка / М. Н. Славянская. – М. : Филоматис, 2003. – 620 с.
12. Соболевский С. И. Древнегреческий язык: Учебник для высших учебных заведений / С. И. Соболевский. – СПб. : Алетея, 2004. – 616 с.
13. Schwyzer E. Griechische Grammatik / E. Schwyzer. – München, 1950. – 707 S.
14. Γκίκα Σ. Софокλέους Αντιγόνη (αναλυτική ερμηνεία, συνθετική θεωρησή) / Σ. Γκίκα. – Αθήνα, 1991. – 222 σ.
15. Софоклῆς. Αντιγόνη / Софоклῆς; [μετάφραση, σχόλια Στέφ. Πατάκης]. – Αθήνα, 1988. – 478 σελ.
16. Софокλέους. Οιδίπους Τύραννος / Софокλέους; [εισαγωγή, ανάλυση, μετάφραση, σχόλια Απόστολος Κουταλόπουλος]. – Αθήνα, 2004. – 370 σελ.

УДК 81'42:165.412

А. В. Гнатюк,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕПІСТЕМІЧНОЇ ДИСТАНЦІЇ ЯК КОНСТИТУЕНТА АРХІТЕКТОНІКИ МЕНТАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗІ СТУПЕНЕМ ВИСЛОВЛЕНОГО СУМНІВУ

Стаття присвячена дослідженню зв'язку епістемічної дистанції, яка розглядається як конститuent архітекτονіки ментального простору, зі ступенем висловленого сумніву у дискурсі.

Ключові слова: епістемічна дистанція, ментальний простір, архітектоніка ментального простору, дискурс, сумнів.

Статья посвящена исследованию связи между эпистемической дистанцией, которая рассматривается как конституент архитектоники ментального пространства, и степенью выраженного сомнения в дискурсе.

Ключевые слова: эпистемическая дистанция, ментальное пространство, архитектоника ментального пространства, дискурс, сомнение.

The article presents the research on the correlation between epistemic distance which is regarded as a constituent of mental space construction and the level of expressed doubt in discourse. In this research the peculiarities of the mental space construction in discourse are analyzed and its components are singled out: epistemic distance being one of them. Taking into account the theory of mental spaces, doubt is expressed in discourse by means of epistemic distance and space builders. The article presents a list of specific space builders for expression of doubt (theoretically, probably, if... then..., either...or..., smb. hopes/assumes/believes..., for example: Johnnattan hopes Katherine likes his project) and illustrations of epistemic distance created by them (Conditional I/II/III) taken from modern English fictional discourse. For example: «If you have a flu, you should get it healed»; «Perhaps if you developed some peer relationships, those would bore her also». In order to establish interdependence between the level of expressed doubt and the dimension of epistemic distance the research proceeds into the theory of mental spaces and studies reality space, foundation space and expansion space. As a result of the research

correlation between epistemic distance and the level of expressed doubt in discourse is determined, which unexpectedly doesn't presuppose the growth of the doubt level synchronically with the growth of the dimension of epistemic distance.

Key words: *epistemic distance, mental space, mental space architecture, discourse, doubt.*

Метою статті є встановлення взаємозв'язку між епістемічною дистанцією як конститuentом архітекtonіки ментального простору зі ступенем висловленого сумніву в англomовному художньому дискурсі.

У зв'язку з цим ставимо такі **завдання**:

- проаналізувати особливості архітекtonіки ментального простору у дискурсі;
- виокремити одиниці, що слугують для створення епістемічної дистанції та проілюструвати їхнє функціонування у дискурсі;
- встановити, яким чином величина епістемічної дистанції впливає на рівень висловленого сумніву.

Актуальність теми зумовлена високою частотністю вживання одиниць епістемічної дистанції у комунікативних процесах, як англomовної, так і світової спільноти, та недостатнім вивченням архітекtonіки ментального простору на позначення сумніву у дискурсі.

Згідно з теорією *конструкції ментального простору (mental space construction)* сумнів може виражатися суб'єктом за допомогою такої лінгвістичної категорії як *епістемічна дистанція*. Епістемічна дистанція – оцінка мовцем вірогідності певної ситуації, яка ґрунтується на його метафоричній віддаленості від конкретного стану речей [2, с. 371–395]. Залежно від контексту, референційне значення сумніву, пов'язане із епістемічною дистанцією, може бути іноді досить сильним, а у деяких випадках не яскраво вираженим [3, с. 177].

Розглянемо основні положення теорії конструкції ментального простору та проілюструємо, яким чином збільшення чи зменшення епістемічної дистанції співрозмовником впливає на ступінь висловленого ним сумніву.

Ментальний простір – це тимчасовий концептуальний домен, що конструюється у процесі розгортання дискурсу, але не є його результатом. Ментальні простори створюються індивідуумом у процесі розмови чи роздумів. Архітекtonіка ментального простору передбачає наявність елементів (*elements*), конструкторів (*space builders*) та епістемічної дистанції (*epistemic distance*). Як елементи ментального простору розглядаються ментальні одиниці концептуальної системи, що виникли як у процесі дискурсу, чи ще до його початку [1, с. 29; 2, с. 371–395].

Ментальні простори зводяться за допомогою конструкторів. Конструктори ментальних просторів – це мовні одиниці, що стимулюють створення нового простору чи скеровують увагу від одного до іншого попередньо сконструйованого ментального простору. Роль конструкторів виконується прислівниками (*theoretically, probably, really*), сполучниками (*if... then...; either...or...; neither...nor...*), сполучниковими фразами (*at school, at 5 o'clock, in 2011, to my surprise*), комбінаціями підмет + дієслівний присудок, що вводять ще одне пов'язане із ними речення (*Johnnatan hopes* (Katherine likes his project), *Nickolas assumes...*, *Sarah believes...*). Особливістю конструкторів ментального простору є стимулювання слухача до побудови сценарію поза рамками актуального часу та місця. Складений слухачем сценарій відображатиме реальність минулого чи майбутнього, відбуватиметься у іншій локації, міститиме гіпотетичні ситуації та втілюватиме певні ідеї чи переконання [1, с. 111–112; 2, с. 371].

Для створення епістемічної дистанції, що також служить виразником сумніву, використовується ментальний конструктор *if* у комбінації із категорією часу. Як результат, виникають умовні речення різних типів (Conditional I, Conditional II та Conditional III), котрі неоднаково мірою представляють сумнів суб'єкта дискурсу [1, с. 57–58; 2, с. 394–396].

Простежимо описану тенденцію на прикладі уривку із художньої літератури. Матеріалом дослідження у розділі слугує фантастичний роман Стефані Майєр «The Host». Оскільки дія у романі відбувається у неіснуючій реальності, художній дискурс твору сповнений діалогічних єдностей, у яких сумнів висловлюється саме завдяки умовним реченням та створюваній ними епістемічною дистанцією.

(1) «The Seeker scowled at me and smoothed the front of her outfit. *«You're not well,* and I suppose I startled you.»

«I wasn't expecting to see you,» I whispered. «Why are you here?»

«Let's get you to a Healing facility before we speak. *If you have a flu, you should get it healed.* There's no point in letting it wear your body down.» (Meyer) [4, с. 94].

Складнопідрядне умовне речення першого типу (Conditional I) «*If you have a flu, you should get it healed*» складається із двох пропозицій: пропозиції А (антецедента) «*If you have a flu...*» та пропозиції В (консеквент) «*...you should get it healed*».

Згідно з теорією ментальних просторів конструкції на зразок, *якщо А, тоді В*, породжують два послідовних простори у додаток до простору базової реальності (*base or reality space*): простір-фундацію (*foundation space*), та простір-розширення (*expansion space*). Простір-фундація – це гіпотетичний простір, побудований за допомогою просторового конструкту *if*. Простір-розширення – це гіпотетичний простір, котрий впливає із простору-фундації, як його логічне розширення, і часто, але не завжди, теж вводиться просторовими конструктами, наприклад, конструктом *then*. У той час, як простір-фундація (*А-антецедент*) є гіпотетичним відносно базової реальності, незалежним від змісту простору-розширення (*В-консеквенту*), останній (простір-розширення (*В*)) залежить від значення, котре передається простором-фундацією (*А*). Інакше кажучи, *В* розвиває та впливає з *А*, та є його продовженням. Оцінка мовцем узгодженості між послідовністю фундації (*А*) – розширення (*В*) із базовою реальністю (базовим простором) створює епістемічну дистанцію [2, с. 394–396].

У реченні «*If you have a flu, you should get it healed*» мовець займає нейтральну позицію щодо можливості хворобливого стану співрозмовника. В умовах базової реальності, адресат дійсно схожий на людину, що погано себе почуває («*You're not well*»), і тому їй варто лікуватися. Відбувається максимальна узгодженість між базовою реальністю («*You're not well*») – простором-фундацією *А* («*If you have a flu*») – та простором розширенням *В* («*You should get it healed*»), що є логічним продовженням *А*. Епістемічна дистанція у такому випадку є нейтральною, або вона може виявитися мінімальною за умови, що хворобливий стан адресата зумовлений іншою причиною. Вираження сумніву у реченні, де антецедент вжитий у теперішньому часі (Conditional I), не відбувається зовсім чи носить слабкий характер.

Наступний уривок із художньої літератури реалізує у дискурсивному потоці інший тип умовних речень (Conditional II):

(2) «You're struggling so hard with your problem that it's all you can concentrate on. Maybe one answer is to not concentrate quite so hard. You said Melanie grows bored during your working hours... that she is more dormant. *Perhaps if you developed some peer relationships, those would bore her also.*» (Meyer) [4, с. 89]

Речення «*Perhaps if you developed some peer relationships, those would bore her also*» є гіпотетичним, але мовець конструює епістемічну дистанцію вживанням минулого часу у антецеденті «*if you developed some peer relationships*». Речення

мало б місце при сценарії, за якого адресат насправді не може створити рівноправні відносини, а адресант оцінює його шанси на успіх, як мінімальні чи неіснуючі, тим самим чітко виражаючи свій сумнів. Вищеописаний тип речення *if... (then)*, що стосується неіснуючої ситуації носить назву контрфактуального [1, с. 57–58].

Звернемося ще до одного дискурсивного перебігу, що містить контрфактуальне умовне речення Conditional III.

(3) «Jared grins, still studying the lines. And then his voice is heavier. «People like my father. *If he and my brothers had hidden rather than fought... well, they'd still be here.*»

My tone is softer, hearing the pain in his. «Okay, I agree with the theory. (Meyer) [4, с. 138]

Антецедент речення «*If he and my brothers had hidden rather than fought... well, they'd still be here.*» вживається у формі *past perfect*, і тому є маркованим за наявністю минулого часу і перфектного аспекту, у результаті чого епістемічна дистанція значно зростає. Приклад характеризується контрфактуальністю, і доречний лише у випадку, за якого особи, про які ведеться мова, старалися вижити, але їм це не вдалося, тому що вони обрали боротьбу, а не хованки («*If they had hidden rather than fought.*»).

У такому випадку епістемічна дистанція є максимальною. Аналізоване речення – це судження комуніканта, його оцінки ситуації, що склалася у минулому, і змінити яку неможливо: відбувається констатація небажаних результатів, підтверджується правдивість сумнівів щодо недоцільності поведінки описуваних суб'єктів. Мовець розмірковує над тим, як би склалася доля його батька та подібних йому людей за інших обставин: роздуми щодо давно залишених у минулому дій породжують нові сумніви. Проте, на нашу думку, сумнів у аналізованому реченні (Conditional III) виражений слабше, ніж у попередньому (Conditional II) «*Perhaps if you developed some peer relationships, those would bore her also*», адже основною позицією комуніканта у такому випадку («*If he and my brothers had hidden rather than fought... well, they'd still be here.*») є констатація невідомого результату розвитку подій.

Як свідчать приклади, система часів вживається не лише у цілях часової референції, а також для позначення епістемічної дистанції. На основі аналізованого матеріалу, робимо висновки про те, що три типи умовних речень (Conditional I, Conditional II, Conditional III) характеризуються різною епістемічною дистанцією та часткою вираження сумніву. Епістемічну дистанцію в умовних реченнях першого типу ми ідентифікуємо як нейтральну чи мінімальну зі слабо виявленим чи зовсім відсутнім сумнівом. Умовним реченням другого типу притаманна середня епістемічна дистанція та найвищий ступінь сумніву. Констатація небажаного результату, підтвердження правдивості попередніх сумнівів та зародження нових є відмінною рисою умовних речень третього типу, епістемічна дистанція у яких є максимальною, а ступінь сумніву оцінюється нами як середній. Результати аналізу подано у табл. 1.

Таблиця 1
Вираження епістемічної дистанції та сумніву за допомогою умовних речень

Тип умовного речення	Епістемічна дистанція	Ступінь сумніву
Conditional I	Нейтральна – мінімальна	Нейтральний – низький
Conditional II	Середня	Високий
Conditional III	Висока	Середній

Як бачимо, збільшення мовцем епістемічної дистанції не передбачає зростання його сумніву. Ступінь сумніву не збільшується зі збільшенням відриву між базовою реальністю, простором-фундацією та простором-розширенням. Найвищий ступінь сумніву припадає на середній показник неузгодженості між такими просторами.

Література:

1. Dancygier B. Mental Spaces in Grammar: Conditional Constructions / B. Dancygier, E. Sweetser // Cambridge Studies in Linguistics. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – Vol. 108. – 295 p.
2. Evans V. Cognitive Linguistics. Introduction / V. Evans, G. Melanie. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.
3. Kärkkäinen E. Epistemic Stance in English Conversation: A Description of its Interactional Functions, with a Focus on I think / E. Kärkkäinen. – Philadelphia : John Benjamins B. V., 2003. – 207 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

4. Meyer S. The Host / S. Meyer. – London : Little, Brown and Co., 2008 – 619 p.

УДК 811.161.2'373

Н. С. Голікова,

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

«МОВНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ» В РОМАНІ «СТОВПО-ТВОРІННЯ» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

У статті досліджено семантико-дериваційні та функційно-стилістичні особливості окказіоналізмів у романі «Стовпо-творіння» П. Загребельного. На основі відомих неологічних методик диференційовано й описано різні типи авторських утворень, що здебільшого класифіковано як «мовні ігри», які слугували підґрунтям для проведення письменником власних «мовних експериментів».

Ключові слова: окказіоналізм, окказіональне слово, «мовний експеримент», «мовна гра», мовостиль, ідіостилістима.

В статье исследованы семантико-деривационные и функционально-стилистические особенности окказионализмов в романе «Столпо-творение» П. Загребельного. На основе известных неологических методик дифференцированы и описаны различные типы авторских образований, которые чаще всего классифицированы как «языковые игры», что послужили базой для проведения писателем собственных «языковых экспериментов».

Ключевые слова: окказионализм, окказиональное слово, «языковой эксперимент», «языковая игра», языковой стиль, идиостилистема.

The semantic-derivational and functionally stylistic features of occasionalisms are investigated in the novel «Stovpo-tvorin-nia» by P. Zahrebelnyi. It is emphasized that the problem of «renewal» language by neologisms of different types associated with complex dynamic character of lingual system, including its lexical-semantic subsystem. In this regard, the history of forma-